

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет стоматології та фармації
Кафедра загальної та клінічної фармакології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПЕРША ДОЛІКАРСЬКА ДОПОМОГА

Галузь знань
Спеціальність
Назва освітньої програми
Рівень вищої освіти

22 Охорона здоров'я
226 Фармація, промислова фармація
Фармація, промислова фармація
другий (магістерський) рівень

Розробники і викладачі	Контактний телефон	E-mail
Антіпов Микола Григорович, к.м.н., доцент кафедри загальної та клінічної фармакології	0505130434	antipovodessa@gmail.com
Галина Петрівна Пекліна, д. мед. наук, професор, зав. кафедри загальної та клінічної фармакології	0503908002	omi@mgu.edu.ua
Сторінка курсу у Moodle: https://moodle.mgu.edu.ua/		

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Перша долікарська допомога – це навчальна дисципліна, яка базується на набутих знаннях з анатомії та фізіології, латинської мов, техніки лабораторних робіт. Вивчення дисципліни “Перша долікарська допомога” сприяє комплексному формуванню загально-професійних компетенцій, засвоєнню базових знань з фундаментальних наук.

Предметом вивчення дисципліни є організація надання першої долікарської допомоги при невідкладних станах, які виникають на виробництві, у побуті, під час дорожньо-транспортних пригод, катастроф, техногенних аварій, у військових ситуаціях та при гострих терапевтичних і хірургічних захворюваннях та термінальних станах.

Метою вивчення Першої долікарської допомоги – є теоретична і практична підготовка студентів до невідкладних дій, спрямованих на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти.

Передумови для вивчення дисципліни вивчення Першої долікарської допомоги базується на наступних навчальних дисциплінах: нормальна анатомія, нормальна фізіологія, гістологія, патологічна анатомія, патологічна фізіологія, фармакологія.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Перша долікарська допомога» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та критично осмислювати й вирішувати практичні проблеми у професійній фармацевтичній та/або дослідницько-інноваційній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів фундаментальних, хімічних, технологічних, біомедичних та соціально-економічних наук; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та їх обґрунтованість до фахової та нефахової аудиторії.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК. 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення.

ЗК. 7. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення з метою профілактики поширених захворювань, попередження небезпечних інфекційних, вірусних та паразитарних захворювань, а також з метою сприяння своєчасному виявленню та підтриманню прихильності до лікування цих захворювань згідно з їхніми медико-біологічними характеристиками та мікробіологічними особливостями.

Здатність здійснювати домедичну допомогу хворим та постраждалим у екстремальних ситуаціях та при невідкладних станах.

Навчальна дисципліна Перша долікарська допомога забезпечує досягнення програмних результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

ПРН 1. Проводити професійну діяльність у соціальній взаємодії оснований на гуманістичних і етичних засадах; ідентифікувати майбутню професійну діяльність як соціально значущу для здоров'я людини.

ПРН 2. Застосовувати знання з загальних та фахових дисциплін у професійній діяльності.

ПРН 32. Надавати домедичну допомогу хворим при невідкладних станах та постраждалим у екстремальних ситуаціях.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

- знати анатомічну будову та особливості функціонування організму людини за умови невідкладних станів;
- знати загальні принципи надання першої допомоги постраждалим;
- знати найбільш оптимальні та ефективні практичні прийоми із надання першої домедичної допомоги при порушеннях або припиненні дихання, серцево-судинних порушеннях, раптовій зупинці серця, масивній кровотечі, пошкодженнях голови та хребта, термічних

ураженнях та гострих отруєннях;

- знати основні принципи організації і тактики роботи екстреної медичної допомоги та медицини катастроф у надзвичайних ситуаціях на етапах евакуації потерпілих з місця події;
- знати загальні принципи надання першої домедичної допомоги при різних видах ушкоджень, невідкладних станах та нещасних випадках;
- знати основні прояви захворювань внутрішніх органів та заходи їх профілактики;
- знати види пов'язок та правила їх накладання;
- знати види ушкоджень тканин, кісток, суглобів;
- знати симптоми: зупинки дихання та кровообігу, шоку, непритомності, колапсу, механічної асфіксії, інфаркту міокарда, інсульту, загального переохолодження організму, опіків і відморожень, утоплення, теплового та сонячного ударів, ураження електричним струмом і блискавкою, отруєнь;
- знати види ран і кровотеч, етіологію, ознаки, принципи зупинки кровотеч;
- знати способи, види транспортування потерпілих до ЗОЗ;
- знати основні принципи транспортування потерпілих із використанням підручних засобів.

Уміння:

- вміти визначити необхідність в наданні першої допомоги;
- вміти вірно визначити рівень загрози для життя постраждалого;
- вміти надавати першу домедичну допомогу у випадку зупинки серця, непритомності, при травматичних та термічних ушкодженнях, утопленні та механічній асфіксії, гострих отруєннях та інших невідкладних станах, що загрожують життю потерпілої особи;
- вміти здійснювати перенесення й транспортування потерпілих із використанням підручних засобів.

Навички:

- навичками надати долікарську медичну допомогу у випадку гострих станів при різних захворюваннях, нещасних випадках та отруєннях, надати невідкладну допомогу при непритомності, травматичному шоці і комі;
- провести реанімаційні заходи;
- здійснити зупинку кровотечі, накладити стерильну пов'язку на рани різних частин тіла;
- здійснити транспортну іммобілізацію;
- підготувати потерпілого до транспортування спеціалізованим або підсобним транспортом.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	28/12	28/12	64/96	1/1	1/1	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
Тема 1. Перша домедична допомога як навчальна дисципліна. Первинне і вторинне обстеження постраждалого.	10	2	2	6	14	2	2	10
Тема 2. Порушення прохідності дихальних шляхів. Домедична допомога.	14	4	4	6	14	2	2	10
Тема 3. Зупинка кровообігу та дихання. Базова підтримка життєдіяльності.	10	2	2	6	14	2	2	10
Тема 4. Перша домедична допомога при кровотечах з основами десмургії.	14	4	4	6	14	2	2	10
Тема 5. Правила та методи транспортної іммобілізації.	14	4	4	6	12	2		10
Тема 6. Перша домедична допомога при найпоширеніших невідкладних станах.	14	4	4	6	12		2	10
Тема 7. Перелом кісток.	10	2	2	6	10			10
Тема 8. Травма голови та хребта.	10	2	2	6	10			10
Тема 9. Травма грудної клітки, живота і тазу.	10	2	2	6	10			10
Тема 10. Перша домедична допомога при ушкодженнях фізичними факторами навколишнього середовища.	14	2	2	10	10	2	2	6
Усього годин	120	28	28	64	120	12	12	96
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЕКЗАМЕН								

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Перша домедична допомога як навчальна дисципліна. Первинне і вторинне обстеження постраждалого.	2	2

	Перша домедична допомога, її актуальність, зміст. Поняття про домедичну допомогу. Правові аспекти надання домедичної допомоги. Місце та обсяг надання домедичної допомоги. Огляд місця події, забезпечення особистої безпеки, визначення кількості постраждалих і ймовірної причини їх ураження, виклик ЕМД та інших рятувальних служб у небезпечній ситуації, залучення випадкових свідків до організації надання першої домедичної допомоги. Засоби особистої безпеки. Контакт із постраждалим. Проведення первинного огляду. Первинне обстеження постраждалого за методом САВС. Визначення наявності дихання, його частоти. Правила виклику ШМД. Переведення постраждалого у стабільне положення.		
2	Тема 2. Порушення прохідності дихальних шляхів. Домедична допомога. Причини непрохідності дихальних шляхів. Ознаки повної і часткової непрохідності дихальних шляхів. Техніка забезпечення прохідності дихальних шляхів. Техніка забезпечення прохідності дихальних шляхів при обструкції стороннім тілом.	4	2
3	Тема 3. Зупинка кровообігу та дихання. Базова підтримка життєдіяльності. Поняття про серцево-легеневу реанімацію (СЛР), можливості реанімації в залежності від часу, що минув з моменту припинення серцевої діяльності та дихання та її загальні правила. Алгоритми проведення реанімаційних заходів одним та двома рятувальниками. Техніка натискань на грудну клітку. Технологія серцево-легеневої реанімації при наявності автоматичного дефібрилятора. Правові та етичні аспекти серцево-легеневої реанімації.	2	2
4	Тема 4. Перша домедична допомога при кровотечах з основами десмургії. Причини й ознаки зовнішньої кровотечі. Поняття про критичну зовнішню кровотечу. Способи та техніка тимчасової зупинки зовнішньої кровотечі: підняття кінцівки, тиск на рану, тампонування рани, тиснуча пов'язка (ізраїльський бандаж). Показання і техніка накладання різних видів джгутів та імпровізованих закруток. Показання і правила застосування хімічних засобів для зупинки кровотечі. Поняття про десмургію. Характеристика сучасних перев'язувальних матеріалів. Види пов'язок. Основні правила накладання бинтових пов'язок.	4	2
5	Тема 5. Правила та методи транспортної іммобілізації. Види транспортування. Підбір потерпілого з сидячого і лежачого положення. Перенесення на ношах і руках. Правила перевезення, види пов'язок та засоби, що використовуються для транспортної іммобілізації. Травми у дітей: Епідеміологія й механізм, анатомо-фізіологічні особливості. Принципи обстеження та надання першої медичної допомоги. Основи догляду за травмованими. Заходи септики та антисептики.	4	
6	Тема 6. Перша домедична допомога при найпоширеніших невідкладних станах. Причини, діагностика і домедична допомога при зомлінні, комі невідомої етіології, судомах, болю у серці (стенокардія, інфаркт), інсульті, гострому болю в животі, отруєнні невідомою речовиною або невідомим газом, підвищенні. Допомога на воді: розпізнавання потопельника, наближення до нього, транспортування до берега. Домедична допомога при утопленні.	4	2
7	Тема 7. Перелом кісток. Діагностика й перша медична допомога. Послідовність медичних дій при ускладнених переломах. Діагностика вивихів, перша медична допомога, травматичні ампутації: перша медична допомога. Закриті пошкодження м'яких тканин: класифікація, діагностика, перша медична допомога.	2	
8	Тема 8. Травма голови та хребта.	2	

	Травма голови: механізм травми. Методика обстеження травмованих. Оцінка важності травми голови: анамнез, механізм, життєво-важливі показники, шкала Глазго, соматичний огляд. Діагностичні ознаки різних типів травми. Тактика невідкладної допомоги: Первинний огляд, іммобілізація, транспортування, вторинний огляд. Помилки першої допомоги. Травма хребта: Механізм травми. Методика обстеження хребта. Спінальний шок, тетра- і параплегія. Тактика невідкладної допомоги: первинний огляд, іммобілізація, транспортування, вторинний огляд. Динамічне спостереження. Помилки першої допомоги.		
9	Тема 9. Травма грудної клітки, живота і тазу. Травми грудної клітки: механізм травми. Методика обстеження органів грудної клітки. Відкритий, закритий та клапанний пневмоторакс, масивний гемоторакс, тампонада серця, балотуючі грудна клітка, травма серця, обструкція дихальних шляхів. Принципи до шпитальної допомоги. Помилки першої допомоги. Травми органів черевної порожнини й тазу: механізм травми. Методика обстеження. Ускладнення, загрози для життя (внутрішньочеревна кровотеча, перитоніт, евісцерація).	2	
10	Тема 10. Перша домедична допомога при ушкодженнях фізичними факторами навколишнього середовища. Поняття про термічні, хімічні та променеві опіки та відмороження. Стадії опіків та відморожень, їх характеристики. Причини та ознаки дії низької температури (переохолодження, відмороження), домедична допомога. Дії кислот і лугів, домедична допомога. Особливості допомоги при опіках очей різної етіології. Поняття про електротравму. Ураження технічним електричним струмом та блискавкою. Дії на місціподії при наданні допомоги ураженим електричним струмом.	2	2
	Всього	28	12

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Перша долікарська допомога» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Вирішення ситуаційних задач.
8. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Перша домедична допомога як навчальна дисципліна. Первинне і вторинне обстеження	6	10

	постраждалого. Реферат: Огляд місця події, забезпечення особистої безпеки, визначення кількості постраждалих і ймовірної причини їх ураження, виклик ЕМД та інших рятувальних служб у небезпечній ситуації, залучення випадкових свідків до організації надання першої домедичної допомоги.		
2	Тема 2. Порушення прохідності дихальних шляхів. Домедична допомога. Реферат: Причини непрохідності дихальних шляхів.	6	10
3	Тема 3. Зупинка кровообігу та дихання. Базова підтримка життєдіяльності. Реферат: Технологія серцево-легеневої реанімації при наявності автоматичного дефібрилятора.	6	10
4	Тема 4. Перша домедична допомога при кровотечах з основами десмургії. Реферат: Способи та техніка тимчасової зупинки зовнішньої кровотечі: підняття кінцівки, тиск на рану, тампонування рани, тиснуча пов'язка (ізраїльський бандаж).	6	10
5	Тема 5. Правила та методи транспортної іммобілізації. Реферат: Основи догляду за травмованими. Заходи септики та антисептики.	6	10
6	Тема 6. Перша домедична допомога при найпоширеніших невідкладних станах. Реферат: Домедична допомога при утопленні.	6	10
7	Тема 7. Перелом кісток. Реферат: Діагностика вивихів, перша медична допомога, травматичні ампутації: перша медична допомога.	6	10
8	Тема 8. Травма голови та хребта. Реферат: Діагностичні ознаки різних типів травми. Тактика невідкладної допомоги: Первинний огляд, іммобілізація, транспортування, вторинний огляд.	6	10
9	Тема 9. Травма грудної клітки, живота і тазу. Реферат: Травми органів черевної порожнини й тазу: механізм травми. Методика обстеження. Ускладнення, загрози для життя (внутрішньочеревна кровотеча, перитоніт, евісцерація).	6	10
10	Тема 10. Перша домедична допомога при ушкодженнях фізичними факторами навколишнього середовища. Реферат: Дії кислот і лугів, домедична допомога. Особливості допомоги при опіках очей різної етіології.	10	6
Всього		64	96

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит (залік)
--	---

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виноситься на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

Заочна форма навчання			
<i>Поточний контроль</i>			

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи під час аудиторних занять			
1.1. Підготовка до аудиторних занять	Відповідно до розкладу	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час аудиторних занять	15
За виконання контрольних робіт (завдань)			
1.2. Підготовка контрольних робіт	-//-	Перевірка контрольних робіт (завдань)	15
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.3. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ² , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
2.1. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	5
2.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів підсумкової оцінки			100

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні

² Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» Fx – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	не зараховано
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навчальний посібник В.С. Тарасюк, 4-те. Медицина, 2021, 504 с.
2. Домедична допомога: Навчально-методичний посібник. О.Ф. Козлова К.: Медицина, 2017. 49 с.

3. Касевич Н.М.; За ред. В.І. Литвиненка. Загальний догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка: Підручник. К.: Медицина, 2017. 424 с.
4. Тарасюк В.С., Матвійчук М.В. Паламар М.В., Поляруш В.В., Корольова Н.Д., Подолян В.М. Малик С.Л., Кривецька Н.В. Перша медична (екстрена) допомога з елементами тактичної медицини на догоспітальному етапі в умовах надзвичайних ситуацій. – К.: Медицина, 2015.
5. Медицина невідкладних станів: швидка і невідкладна медична допомога / І.С. Зозуля, А.В. Вершигора, В.І. Боброва та ін.; за ред. І. С. Зозулі. - К.: ВСВ “Медицина”, 2012. - 728 с.

Допоміжна

1. Алгоритми надання невідкладної допомоги при критичних станах / За ред. І. І. Тітова. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 344 с.
2. Домедична допомога (алгоритми, маніпуляції): Методичний посібник / [В.О. Крилюк, С.О. Гур'єв, А.А. Гудима та ін.] – К.: НВП "Інтерсервіс", 2014. – 84 с.
3. Екстрена та невідкладна медична допомога. Том І: допомога травмованим на догоспітальному етапі: національний підручник / В.О. Крилюк, С.О. Гур'єв, Г.В. Загорій, А.А. Гудима, Н.І. Іскра та ін. – Київ. – 2017. – 504 с.
4. Кровотеча. Кровотрата. Екстрена медична допомога / Ю. В. Шкатула, Г. Ф. Ткач, В. Ю. Гарбузова, Ю. О. Бадіон; за загальною редакцією Ю. В. Шкатули. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 155 с.
5. Методичні вказівки до практичного заняття «Базове підтримання життя» з дисципліни «Домедична допомога» згідно з умовами Болонського процесу / Ю. В. Шкатула, Ю. О. Бадіон. – Суми: СумДУ, 2019. – 19 с.
6. Методичні вказівки до практичного заняття «Тактична медицина. Методи припинення зовнішньої кровотечі» з дисципліни «Медичний захист військ» згідно з умовами Болонського процесу / Ю. В. Шкатула, Ю. О. Бадіон. – Суми: СумДУ, 2018. – 29 с.
7. Методичні вказівки до практичного заняття «Транспортна іммобілізація» з дисципліни «Медицина надзвичайних ситуацій» згідно з умовами Болонського процесу / Ю. В. Шкатула, Ю. О. Бадіон. – Суми: СумДУ, 2015. – 34 с.
8. Методичні вказівки до практичного заняття «Утоплення» з дисципліни «Екстрена допомога при невідкладних станах» (згідно з умовами Болонського процесу) / укладачі: Ю. В. Шкатула, Ю. О. Бадіон. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 17 с.
9. Гур'єв, С.О. Медицина надзвичайних ситуацій. Екстрена медична допомога: навч. посіб. / [С.О. Гур'єв, В.Д. Шищук, Ю.В. Шкатула.] – Суми: СумДУ, 2010. – 321 с. 9.
10. Екстрена медична допомога: догоспітальний етап – алгоритми маніпуляції (базовий рівень). – Г.Г. Рошнін, А.А. Гудима, В.Ю. Кузьмін та ін. – К., 2012 – 84 с. 10.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Наказ МОЗ України від 05.06.2019 № 1269. Новий клінічний протокол «Екстрена медична допомога: догоспітальний етап» // Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/2/12737-dn_20190605_1269_dod.pdf.